

Désiré Claes als lid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde

Wouter ROMBAUTS

Vooraleer we iets zeggen over de activiteit van Désiré Claes in de Academie, willen we de context schetsen waarin dit optreden dient te worden geplaatst. Die context is: de toestand der filologie en de taalsituatie in Vlaanderen.

De taalkunde kende in de loop van de 19de eeuw een belangrijke ontwikkeling. In feite ontstond pas in de loop van die eeuw de wetenschappelijke beoefening ervan. Dat wordt onder meer geïllustreerd door het feit dat pas in 1890-'91 in België bij wet de mogelijkheid werd geschapen om in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte de specialiteiten Germaanse en Romaanse filologie in te richten. Ten gevolge daarvan werden aan de universiteiten Gent en Luik vrijwel onmiddellijk afdelingen voor Germaanse filologie georganiseerd. Leuven volgde in 1894. Bovendien was de taalkunde, die in wetenschappelijke kringen vóór 1890 werd bedreven, vrijwel uitsluitend historische taalkunde of was ze gericht op de uitgave van Middelnederlandse teksten. Waar trof men dan mensen aan die zich bezighielden met de hedendaagse taal? In het lager en middelbaar onderwijs en in de normaalscholen. Niet zelden waren het onderwijzers die zich, via bijkomende examens, opwerkten tot leraars middelbaar onderwijs. Dit was o.a. precies met D. Claes het geval. Slechts na de inrichting van de afdelingen Germaanse filologie werd ook aan de universiteiten het hedendaagse Nederlands een onderwerp van studie¹.

Nu een woord over de taalsituatie in Vlaanderen. De ontwikkelde Vlamingen probeerden, in navolging van J.F. Willems, J.B. David en J.F.J. Heremans, een keurige taal te schrijven, zich daarbij inspirerend op Nederlandse voorbeelden. Maar in de loop van de 19de eeuw ontstond er onvrede met de traditionele schrijftaal, die als veel te conventioneel en te stijf werd ervaren. Dat ongenoegen leefde zowel in Nederland als in Vlaanderen. In Nederland brachten de „Tachtigers” ook op dit punt vernieuwing. Kort daarna, in het laatste decennium van de 19de eeuw, kwam de Kollewynbeweging op gang, die niet alleen de spelling maar ook de schrijftaal wilde vereenvoudigen. In Vlaanderen was de situatie bijzonder, omdat de maatschappelijke bovenlaag Franstalig was. In tegenstelling tot Nederland bestond er hier geen „spraakmakende elite”.

1. W. ROMBAUTS, *De Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde (1886-1914). Haar geschiedenis en haar rol in het Vlaamse Cultuurleven*, (Uitgaven der Kon. Acad. voor Nederl. Taal- en Letterk. Reeks VI, nr. 110), Gent 1979 en 1981, p. 90-91 en 426-427.

Moeten we er ons dan erg over verwonderen als we vaststellen dat degenen die in Vlaanderen de schrijftaal wilden vernieuwen, aansluiting zochten bij de natuurlijkheid en de levendigheid van het dialect of de gewesttaal? Aldus ontstond een beweging voor de „volkstaal” met als basis het „gelouterde volksgebruik”².

De voorstanders van de „volkstaal” wilden de algemene schrijftaal „verrijken” met mooie of treffende woorden en wendingen die nog gangbaar waren in de volksmond of die werden opgedolven uit oude teksten. De zinsbouw moest de levendigheid en de natuurlijkheid van de gesproken taal onder het volk vertonen. Op die manier wilde men komen tot echt en onvervalst Vlaams, dat vrij was van Franse en Hollandse smetten. Vrij van Franse, doordat het aansloot bij de taal van het volk en van oudere auteurs, die in wezen minder was beïnvloed door het Frans dan het Nederlands van vele intellectuelen, om niet te spreken van de meestal erbarmelijke Nederlandse vertalingen van allerhande officiële Franstalige teksten. Vrij van Hollandse smetten, omdat het niet zoals „het Hollands” leed aan overdreven statigheid. Immers, in Nederland had de schrijftaal na de afscheiding van het Zuiden in de 16de en meer nog in de 18de eeuw een sterke classicistische invloed ondergaan. Dit uitte zich o.a. door een kunstige periodenbouw in navolging der antieken³.

Het Nederlands dat de voorstanders van de „volkstaal” schreven, bleek dan een Nederlands te zijn dat, naar gelang van de gewesten, min of meer dialectisch gekleurd was en dat de verwantschap met de taal van de Middelnederlandse of van de 17de-eeuwse auteurs uit het Zuiden in stand wilde houden. De aanhangers van de „volkstaal” legden dus sterk de nadruk op de schepende of liever op de „herontdekkende” rol van de literator-filoloog. Voor hen was de schrijver degene die de taal van het volk moest beluisteren en onderzoeken en die, oordelend op basis van zijn taalgevoel, meestal verworven door de lectuur van en de vertrouwdheid met oudere auteurs, moest goed- of afkeuren, behouden of verwerpen. De beweging voor de „volkstaal”, zoals die zich in Vlaanderen ontwikkelde, kan worden gesitueerd in een Europese conjunctuur, die onder meer ten gevolge van een streven naar grotere vrijheid de herleving van talen als b.v. het Provençaals, het Catalaans, het Noors, het Fries en het Iers bevorderde. Bij hun streven konden de promotors van de „volkstaal” ook steun vinden bij bepaalde opvattingen die in de loop van de 19de eeuw in de taalkunde waren naar voren gekomen.

Onder de beoefenaars van de „volkstaal” waren er schakeringen. Zij hadden allen één ding gemeen: het afwijzen van de „overheersing” van het „Hollands”. Zij ontkenden de eenheid van het Nederlands niet, maar zij hadden

2. Voor deze en volgende alinea's, zie W. ROMBAUTS, *o.c.*, p. 117-118, 298-299 en *passim*.

3. Een mooi voorbeeld van dergelijk statig taalgebruik is de *Inleiding* die M. de Vries schreef in 1882, toen het eerste deel van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* verscheen.

daarop wel een eigen visie. Volgens hen moest de eenheid van het Nederlands een echte Germaanse eenheid zijn en niet een eenheid op zijn Frans, waar één dialect absolute voorrang had op de andere. In het door hen nagestreefde Algemeen Nederlands moesten alle gewesten vertegenwoordigd zijn. De Westvlamingen gingen daarin wel het verst. Voor hen diende de realiteit, die men met de term Algemeen Nederlands kon aanduiden, een soort federatie van „volkstalen” te zijn. Aan de andere kant van het spectrum stonden degenen die oordeelden dat ze nog konden aanleunen bij de traditionele schrijftaal, als men die verrijkte en verlevendigde met woorden en wendingen uit de gewesttaal en als er ook in het beschaafde spraakgebruik een aantal eigenaardigheden uit de gewestspraak mochten worden gehoord. De voornaamste bevorderaars der „volkstaal” buiten West-Vlaanderen waren de priester-leraars J. Bols, A. Joos en J. Muyltermans. Het hoeft geen verwondering te wekken dat die „volkstaal” zoveel voorstanders telde bij de vlaamsgezinde priesters, die meestal ook leraars waren. Zij hadden immers contact met het volk en met de jeugd. Hierdoor ontstond bij hen de behoefte aan een idioom dat hen en de leerlingen die zij opleidden, opdat die later de leiders van het volk zouden worden, aanvaardbaar zou maken bij ditzelfde volk. Tevens zouden zij aan het gevaar ontsnappen te worden afgewezen als „Hollanders” en „pedanten”. Bovendien waren zij van oordeel dat de door hen verdedigde taal meer beantwoordde aan de geest van het Vlaamse volk. Volgens hen had dit een persoonlijkheid, waarvan het katholicisme een der wezenlijke elementen was, en vertoonde het derhalve belangrijke verschillen met Noord-Nederland. Zij pasten daarmee op hun manier de spreuk toe „De taal is gans het volk”.

Naast deze voorstanders van de „volkstaal” bleef de strekking bestaan die de traditie voortzette die door J.F. Willems, J.B. David en J.F.J. Heremans was gevestigd, d.w.z. een keurige taal met Nederlandse auteurs als voorbeelden. Iemand die in deze traditie stond en als leraar aan de normaalschool te Lier veel invloed heeft uitgeoefend, was Jan van Beers. Maar ook in deze groep waren er schakeringen. Velen onder hen stonden niet afkerig van het opnemen in de algemeen beschaafde taal van typische of kleurrijke woorden uit de gewesttaal, zodat de grens tussen hen en de gematigde voorstanders van de „volkstaal” soms moeilijk is te trekken.

De beoefenaars van de „volkstaal” hadden wel intuïtief het belang van de gesproken taal aangevoeld. Maar juist het „louterproces” waaraan zij die taal wilden onderwerpen, dreigde het geheel tot een gekunsteld iets te maken, dat dan nog van individu tot individu verschilde. De zich ontwikkelende taalkunde bracht ook het inzicht dat de spreektaal normerend moest zijn voor de schrijftaal en niet omgekeerd. Maar dan een spreektaal die werd gebruikt door een bestaande, beschaafde maatschappelijke elite. En die was, zoals gezegd, in de 19de eeuw enkel in Nederland te vinden. Dit nieuw inzicht werd in het bijzonder verdedigd door de eerste Germaanse filologen die aan de Gentse universiteit waren gevormd door J. Vercoullie. Zij wilden zeer nauw aansluiten bij

het Noordnederlands taalgebruik en veroordeelden alle afwijkingen als particularisme. De voorstanders van de „volkstaal” en de adepten van wat werd genoemd de „jonge wetenschappelijke school”, geraakten met elkaar in conflict. Ook in de Academie gebeurde dit. En het moet worden gezegd, dat in de discussies over het Algemeen Beschaafd nu nog altijd bepaalde gevoeligheden naar boven komen die teruggaan tot die toestanden in de 19de eeuw.

Ten gevolge van de hierboven geschetste stand der filologie kon de Koninklijke Vlaamse Academie, die in 1886 werd gesticht, aanvankelijk slechts een beroep doen op enkele geschoolde filologen. Meestal waren die dan nog via een omweg tot de studie van het Nederlands gekomen. Zo bijvoorbeeld de Leuvense hoogleraar Pieter Willems, die de eerste voorzitter werd der Academie en die via de klassieke filologie bij de Germaanse taalkunde was beland. De Academie heeft dan ook heel wat leden gerecruteerd onder de personen die werkzaam waren of geweest waren in het onderwijs. De speciale situatie van het Nederlands in België en in Vlaanderen heeft ertoe geleid dat de Vlaamse Academie zich niet heeft beperkt tot de taal- en de letterkunde. Zij heeft het Vlaamse cultuurleven in ruime zin willen bevorderen. Vandaar dat zij, behalve aan andere aspecten, ook aandacht heeft geschonken aan de toestand van het Nederlands in het onderwijs en aan de middelen om die te verbeteren. Het geheel van omstandigheden die we hierboven in de inleiding hebben beschreven, verklaren waarom Désiré Claes in de Academie werd opgenomen en ze plaatsen zijn optreden aldaar in perspectief.

Désiré Claes werd op 24 december 1888 benoemd tot corresponderend lid der Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde als opvolger van Louis Delgeur, overleden op 11 september 1888. Op 21 augustus 1895 volgde Claes Louis Mathot op als gewoon lid. Mathot was op 5 juli 1895 overleden. Ongeveer anderhalf jaar na zijn benoeming tot briefwisselend lid hield Désiré Claes op 21 mei 1890 zijn eerste lezing in de Academie, nl. : *Eenige volksuitdrukkingen verdedigd en aanbevolen*⁴. Die voordracht bevatte een programma dat Claes in de Academie met vuur zou verdedigen. Een citaat uit de inleiding maakt ons dat duidelijk. „Er worden” zo zegt Claes „ja, in onze hedendaagsche schriften gewestelijke woorden gebruikt, — in sommige zelfs te veel — maar menige lezer verstaat ze niet, en als hij zijn woordenboek daarover raadpleegt, zijn woordenboek blijft stom, en dan — of ook wel zonder zich eenige opzoeking te getroosten — legt of werpt hij het schrift terzijde, omdat het in *brabbeltaal* geschreven is ! — Onder alle koren is kaf, voorzeker, en er worden vele uitdrukkingen geboekt, welke door ’t onwetend volk uit overijling in plaats van de juiste en algemeen geldige worden gebruikt ; doch daar zijn ze er ook eene menigte, welke door oudere schrijvers bezigt, en onder ’t volk voortlevende, in de woordenboeken of niet gemeld of als verouderd

4. *Verslagen en Mededelingen* der Academie, 1890, p. 128 en vlg.

worden veroordeeld. Andere, in vroegere tijden niet bestaande, maar ter gelegenheid van moderne toestanden of uitvindingen door de 'spraakmakende gemeente' in het leven geroepen, worden evenmin officieel erkend, maar zien hunne plaatsen ingenomen door bastaardwoorden of lamme omschrijvingen. — Het wordt dus tijd, dat de Academie haar voornemen ten uitvoer brenge, en tot de wettige inburgering of herinburgering besluite van die groote menigte verstootelingen''.

Op 21 juni 1893 poogde Claes door zijn lezing *De „Want” van Coecke en Goethals*⁵ aan te tonen dat een betere kennis van de „volkstaal” zelfs een gerechtelijke dwaling had kunnen voorkomen. Die voordracht hield hij naar aanleiding van het verschijnen in 1892 van de studie van A. Prayon van Zuylen *De Belgische Taalwetten toegelicht* in de reeks bekroonde werken der Academie⁶. Daarin werd door Prayon ook gesproken over de bekende rechtszaak waarin twee Vlamingen, Coecke en Goethals, door een Vlaams-onkundige rechtbank, het assisenhof van Henegouwen, volgens de toen gangbare mening⁷, in 1860 ten onrechte waren veroordeeld. Tot de terdoodveroordeling van Coecke en Goethals had in belangrijke mate bijgedragen een zinsnede uit een afgeluisterd gesprek tussen beiden in de cel. Een verkeerde vertaling van het woordje „want” had van deze dialoog een zeer bezwarend getuigenis gemaakt. Aan de hand van voorbeelden uit diverse dialecten, meer bepaald via de dialectwoordenboeken van Tuerlinckx, Rutten, Schuermans en het dialect van de Antwerpse Kempen, en uit oudere handschriften toonde Claes aan dat „want”, eventueel versterkt door „dat”, ook gebruikt kan worden in de betekenis van „zo” of „indien”. Als men die betekenis aanvaardde, werd het gesprek tussen Coecke en Goethals juist een bewijs van hun onschuld i.p.v. een bewijs van hun schuld. Guido Gezelle, eveneens lid der Academie, bevestigde de interpretatie van Claes met andere voorbeelden in een gelijknamig opstel *De „Want” van Coecke en Goethals*, dat einde 1893 in de *Verslagen en Mededelingen* der Academie verscheen⁸.

Toen Désiré Claes in 1890 de Academie aanspoorde om de hand aan de ploeg te slaan inzake „volksuitdrukkingen”, zinspeelde hij op bepaalde plannen der Academie, die hij volledig goedkeurde, maar die op dat ogenblik geen uitvoering kregen. Op 28 juni 1888 hadden de vaste secretaris der Academie Frans de Potter en academielid Theophiel Coopman vijf voorstellen geformuleerd, die de Academie tot de hare maakte⁹. Een van die projecten betrof het sa-

5. *Verslagen en Mededelingen*, 1893, p. 124 en vlg.

6. Reeks VI, nr. 5.

7. In feite was er geen gerechtelijke dwaling gebeurd, hoewel dat van flamingantische zijde beweerd werd. Voor meer daarover zie H. BOSSIER, *De Zaak Coecke en Goethals, Geschiedenis van een mythe* in *Nieuw Vlaams Tijdschrift*, 1949-1950, p. 1078-1112.

8. p. 325 en vlg.

9. W. ROMBAUTS, *o.c.*, p. 111-121.

menstellen van een *Algemeen Zuidnederlands Idioticon* met als doel ervoor te zorgen dat het Vlaamse taaleigen in het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* de plaats zou krijgen die het verdiende.

Men wilde daarbij te werk gaan als volgt. Eerst het opstellen van zoveel mogelijk idioticons voor de verschillende gewesten en dialecten stimuleren. Daarna zou men door onderlinge vergelijking van deze dialectwoordenboeken de term „Zuidnederlands” een concrete en welbepaalde inhoud kunnen geven. De woordenschat, verzameld uit de verschillende idioticons, hoopte men te kunnen onderverdelen in drie categorieën : 1° woorden behorend tot de Algemeen Nederlandse taalschat, 2° woorden behorend tot de Algemeen Zuidnederlandse taalschat, en 3° woorden behorend tot de gewestelijke taalschat. Via het uitschrijven van prijsvragen zou de Academie er tenslotte in slagen van 1899 af een aantal idioticons te publiceren¹⁰. Daarbij aansluitend zou de Academie op dezelfde wijze een aantal vakwoordenboeken uitgeven, waarin vooral de taal der ambachten en stielen zou worden vastgelegd en bewaard¹¹.

Toen onder invloed van de zich ontwikkelde dialectologie de idioticons, zoals die hierboven zijn beschreven, meer en meer werden vervangen door een studie van het dialect in zijn geheel, met aandacht voor klank- en vormleer, betreunde Claes die evolutie. Hij schreef dit in 1904 neer als verslaggever over de studie van het Leuvens dialect, die door Leo Goemans als antwoord op een prijsvraag der Academie was ingestuurd¹². Samen met Theophiel Coopman was Claes van oordeel dat het verzamelen van het gewestelijk woordmateriaal hoofdzaak moest blijven en dat de fonetische transcriptie van algemeen beschaafde Nederlandse woorden overbodig was. Hij besloot zijn verslag met te stellen dat het werk van Goemans mocht worden gedrukt onder de volgende voorwaarden : 1° dat alle woorden werden weggelaten die dezelfde betekenis hadden als in het algemeen beschaafd en die enkel omwille van het verschil in uitspraak waren opgenomen, 2° dat de voorbeelden die niet essentieel waren om het Leuvens dialect te verklaren, werden geschrapt, 3° dat het aantal gewestelijke woorden werd uitgebreid, 4° dat de woordenschat met die van andere idioticons werd vergeleken en dat het resultaat van dit onderzoek in de artikelen werd verwerkt. Het protest van Claes heeft echter niet mogen baten. Het werk van Goemans werd uitgegeven zoals de opsteller ervan dit had opgevat, zij het met een aanzienlijke vertraging. Het eerste deel kwam uit in 1936 en het tweede deel in 1954¹³.

Zelf leverde Désiré Claes enkele bijdragen tot het onderzoek van de „volkstal”, zoals hij dat opvatte. Op 10 augustus 1898 hield hij een korte le-

10. *Idem*, p. 274-275.

11. *Idem*, p. 267-274.

12. *Verslagen en Mededelingen*, 1904, 1 hj., p. 318-322.

13. Reeks VI, nr. 59. L. GOEMANS, *Leuvensch Taaleigen. Woordenboek*. W. ROMBAUTS, o.c., p. 276-277.

zing getiteld : *Eene kortswijlige verhandeling over het partikel „op”*. Daarin onderzocht hij „... de veelvuldige uitdrukkingen waar het woordje op in voorkomt, niet zoozeer bij oudere of nieuwere schrijvers, als bij de spraakmakende gemeente, die zooveel ongekende of ongewaardeerde taalschatten in eere houdt...”¹⁴. In 1902 publiceerde hij in de uitgaven der Academie een *Lijst van bij Kiliaen geboekte en in Zuid-Nederland voortlevende woorden, die in de hedendaagsche woordenboeken niet voorkomen*, waarvan de titel voor zichzelf spreekt¹⁵. En in 1904 voegde hij daar nog aan toe het *Bijvoegsel aan de bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon* van zijn vriend, de in 1900 overleden Jan Ferdinand Tuerlinckx, in leven onderwijzer, schooldirecteur en tenslotte kantonnaal inspecteur van het lager onderwijs te Aarschot¹⁶. In dit boek van een goede driehonderd bladzijden heeft Claes niet alleen materiaal verwerkt afkomstig uit notities nagelaten door Tuerlinckx, maar ook uit eigen onderzoekswerk. Hij geeft bij elk trefwoord telkens de verwijzing naar de andere idioticons, als het daarin ook voorkomt.

De woorden- en pennetwist die Désiré Claes en Willem de Vreese in de loop van 1901 en 1902 in de Academie voerden over het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* en het Zuidnederlandse woordmateriaal daarin, sluit ook aan bij wat hierboven is gezegd. Toen stond de man die er zich op beroemde te stammen uit de „oude school”, tegenover een eminent vertegenwoordiger van de „jonge” of „nieuwe school”, nl. Willem de Vreese, al hoogleraar op zeventwintigjarige leeftijd, onderlegd, bekwaam, ambitieus en zeker niet behept met een overdreven eerbied voor de prestaties van een voorbije generatie. Die polemiek was een gevolg van een conflict dat al een tiental jaren aansleepte. Omstreeks 1890 waren de eerste, pas afgestudeerde doctores in de Germaanse filologie, Willem de Vreese en Hippoliet Meert, een campagne begonnen voor meer wetenschappelijke taalzuivering. Het was hen erom te doen te bewijzen dat in Vlaanderen zelfs gezaghebbende auteurs en meesters hun taal niet kenden. Dus was een nauwer aanleunen bij Nederland noodzakelijk om te beletten dat het Nederlands in Vlaams-België mettertijd zou ontaarden. Ook Désiré Claes, de onderwijzer die het door zelfstudie had gebracht tot atheneumleraar en die bovendien de euvele moed had om in 1891 een werkje over taalzuivering te laten verschijnen, nl. *Gemengde Taal- en Letterkundige Aanmerkingen*, vormde een mooi doelwit voor hun geschut. Dat Claes ook nog corresponderend lid der Vlaamse Academie was en ondervoorzitter van de Zuidnederlandse Maatschappij van Taalkunde, betekende voor de nieuwe taalzuiveraars een welgekomen publiciteit. Dit leidde tot een polemiek Meert — Claes, die van 1891 tot 1895 werd uitgevochten in verscheidene tijdschriften¹⁷.

14. *Verslagen en Mededelingen*, 1898, p. 377.

15. Reeks V, nr. 11.

16. Uitgaven der Academie, reeks V, nr. 12.

17. Voor deze alinea en volgende, tenzij naar elders wordt verwezen, zie W. ROMBAUTS, o.c., p. 292-309.

Die polemiek kreeg een staartje in de Academie. Ze leidde tot de stopzetting van de uitgave door de Academie van Hippoliet Meerts *Onkruid onder de Tarwe*, een werk over taalzuivering, dat in 1894 door Meert aan de Academie was aangeboden. De Academie besliste in 1895 dat het mocht worden gepubliceerd, mits enkele zaken werden aangepast. Toen Meert het werk omstreeks 1898 opnieuw instuurde, had hij er een uitvoerige inleiding aan toegevoegd, waarin hij de noodzakelijkheid van de taalzuivering bepleitte en uitvoerig het wetenschappelijk karakter van zijn standpunt toelichtte. In 1899 verscheen het eerste deel met de inleiding. En het was nu juist die inleiding die bij Claes kwaad bloed zette. Volgens Claes werd Nederland, of beter nog Holland, daarin systematisch als voorbeeld opgehemeld en Vlaanderen stelselmatig verguisd. En dat nog wel op een ogenblik waarop juist in Nederland, ten gevolge van de kruistocht voor het Kollewijnstel, de door Hippoliet Meert zo geroemde eenheid, vastheid en regelmaat ook niet meer te vinden waren. Claes stelde zo hoge eisen voor de omwerking van het al gepubliceerde deel en van het nog niet uitgegeven tweede gedeelte, dat dit laatste nooit bij de Academie is verschenen. We moeten er nog aan toevoegen dat Claes ook terecht had gewezen op het feit dat er een te grote gelijkenis bestond tussen *Onkruid onder de Tarwe* en *Distels*, een ander werk van Meert over taalzuivering, dat in de loop van 1897 door de Académie Royale met de De Keyn-prijs, bestemd voor schoolhandboeken, was bekroond. In 1899 en 1900 had A. Prayon van Zuylen, collega van D. Claes in de Academie, op zijn beurt een polemiek aangegaan in de Academie met Willem de Vreese, ook over taalzuivering. Naar aanleiding van die polemieken over taalzuivering en in het bijzonder naar aanleiding van de verhouding tussen Noord- en Zuid-Nederland, die daar ter sprake was gekomen, meende D. Claes dat hij de Academie erop moest wijzen dat ook in het *Woordenboek der Nederlandsche Taal* de Vlaamse woordenschat niet voldoende was vertegenwoordigd. In de vergadering van 16 oktober 1901, las hij een opstel voor getiteld : *Eenige wenken over het Woordenboek der Nederlandsche taal*¹⁸. Toen Willem de Vreese, die als oud-redacteur van het *Woordenboek* erg gevoelig was in alle zaken die het *Woordenboek* aangingen, daarop antwoordde met : *Het Woordenboek der Nederlandsche Taal en de critiek in Zuid-Nederland*¹⁹, repliceerde Claes op zijn beurt op 16 april 1902 met een : *Antwoord op de lezing van den heer Dr. W. De Vreese betreffende het Woordenboek der Nederlandsche Taal*²⁰. De twist eindigde met een stuk van De Vreese : *Nogmaals het Woordenboek der Nederlandsche Taal en de critiek in Zuid-Nederland*²¹.

18. *Verlagen en Mededelingen*, 1901, 2 hj., p. 155 en vlg.

19. *Idem*, 1902, 1 hj., p. 59 en vlg.

20. *Idem*, 1902, 1 hj., p. 241 en vlg.

21. *Idem*, 1902, 1 hj., p. 541 en vlg.

D. Claes meende in de Academie te moeten optreden, omdat hij ervan overtuigd was dat de redacteurs die het *Woordenboek* in handen hadden sedert het overlijden van Matthias de Vries in 1892, bevooroordeeld waren ten opzichte van het Vlaams. Volgens Claes kon dat niet worden gezegd van De Vries, die meer zou hebben opengestaan voor het Zuidnederlands. Daar kwam nog bij dat Willem de Vreese en Theophiel Coopman van omstreeks 1897 af alles in het werk stelden om de verstandhouding tussen de Academie en de redactie van het *Woordenboek* te verbeteren. Zij namen de redactie geregeld in bescherming tegen kritiek. Zo werden op 12 juni 1900 ineens drie redacteurs van het *Woordenboek* tot buitenlands erelid verkozen, namelijk J. Muller, A. Beets en G. Boekenooen. Toen Theophiel Coopman in 1901 voorzitter was, werd de openbare vergadering der Academie in juni 1901 speciaal in het teken gesteld van het *Woordenboek*, met Coopman en A. Kluyver, redacteur van het *Woordenboek* en buitenlands erelid, als sprekers.

Samengevat komt de kritiek die Désiré Claes in de hierboven vermelde lezingen uitte, hierop neer. Volgens D. Claes toonde de redactie vooringenomenheid door onvoldoende gebruik te maken van het lexicografisch materiaal dat de laatste jaren in Zuid-Nederland was verzameld, vooral in de vorm van idioticons en vakwoordenboeken. Een ander bewijs vond Claes in de term „Zuidnederlands”, waarmee menige uitdrukking werd „verdacht gemaakt”. Claes deed enkele voorstellen om die tekorten te verhelpen. Aldus: 1° de Zuidnederlandse idioticons, vakwoordenboeken en andere woordenlijsten moesten door een commissie van Zuidnederlanders worden onderzocht. De resultaten hiervan dienden te worden gebruikt door een redactie die uit Noord- en Zuidnederlanders moest bestaan, 2° de term *Zuidnederlands* of *alleen in Zuid-Nederland gebruikelijk* moest wegvallen, 3° de redactie moest streven naar meer beknoptheid en platte woorden en uitdrukkingen weglaten, 4° de leden van de commissie die onder 1° is vermeld, zouden ook de drukproeven nalezen.

De Vreese weerlegde de beweringen van Claes als volgt. Hij ontkende niet dat het *Woordenboek* een overwegend Noordnederlands karakter vertoonde. Maar dat was de schuld van de Vlamingen zelf, die in de periode van voorbereiding, toen het materiaal werd verzameld, in gebreke waren gebleven. Volgens De Vreese hield de nieuwe redactie sedert het overlijden van Matthias de Vries juist veel meer rekening met het Zuidnederlands dan De Vries ooit had kunnen of willen doen. De redactie beijverde zich om zoveel als mogelijk Zuidnederlands materiaal te verwerken. Maar iedere objectieve toeschouwer moest toegeven dat zelfs het materiaal dat gedurende de laatste jaren was bijeengebracht in Zuid-Nederland, toch maar gering in omvang was. Bovendien noemde De Vreese, niet onterecht, de idioticons soms onbetrouwbare werkinstrumenten. De Vreese besloot met te stellen dat de meeste voorstellen van Claes ontsproten uit een verkeerd inzicht in het opzet van het *Woordenboek*, in de bedoelingen van de redactie en in de feitelijke toestand van het apparaat. Dat de drukproeven naar

Zuidnederlanders zouden worden gestuurd, vond De Vreese wel interessant maar niet uitvoerbaar. Het verschijnen van het *Woordenboek* zou daardoor nog meer vertraagd worden. En De Vreese kon aankondigen dat er binnenkort weer een Vlaming als volwaardig redacteur zou worden aangeworven.

Het zal ons wel niet verwonderen dat Claes zich niet kon neerleggen bij de argumenten van De Vreese. En juist het feit dat er weer een Vlaming als redacteur zou meewerken aan het *Woordenboek*, maakte hem boos. Immers, van mannen van het allooi van De Vreese kon men niet verwachten dat zij binnen de redactie het Vlaamse taaleigen zouden verdedigen, integendeel: Claes noemde ze dan ook „Belgische Hollanders”.

De Academie heeft zich niet aangesloten bij de voorstellen van Désiré Claes tot reorganisatie van de redactie van het *Woordenboek*. Men wilde immers toen eerst en vooral bereiken dat het *Woordenboek* voltooid zou raken en men achtte elke vertraging uit den boze. Deze polemiek met De Vreese heeft er allicht toe bijgedragen dat Claes zich in 1901 en in 1903 verzette tegen de pogingen van Willem de Vreese, daarbij geholpen door Th. Coopman, om het huishoudelijk reglement der Academie te herzien. Zijn wantrouwen tegen De Vreese en de angst dat deze in de Academie het hoge woord zou voeren, was de vermoedelijke drijfveer voor dit verzet. Later verzoende Claes zich met De Vreese. In 1908 was Claes voorzitter der Academie met De Vreese als ondervoorzitter. Toen De Vreese dan op zijn beurt in 1909 voorzitter werd en van die gelegenheid gebruik maakte om opnieuw de herziening van het reglement ter sprake te brengen, keurde Claes, zoals vrijwel alle leden van de Academie, het ontwerp goed.

Alhoewel D. Claes al sedert 1895 gewoon lid was, heeft hij toch een viertal jaren moeten wachten eer hij werd opgenomen in een der vaste commissies der Academie. Van 18 juli 1900 af maakte hij deel uit van de pas gestichte Commissie voor Onderwijs in en door het Nederlands. Op 21 november 1900 werd hij tot lid gekozen van de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, maar hij nam in 1903 ontslag omwille van de spanningen die in de Academie waren ontstaan naar aanleiding van de pogingen tot herziening van het huishoudelijk reglement en van de opstelling van het reglement voor het Van de Ven — Heremansfonds. Op 21 december 1904 werd hij ook opgenomen in de Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliografie.

Voor al in de Commissie voor Onderwijs was Claes actief. Deze Commissie werd op 18 juli 1900 gesticht en daarin zetelden leden der Academie die behoorden of hadden behoord tot het onderwijs. Als voorzitter der Commissie werd aangesteld professor A. de Ceuleneer, als ondervoorzitter J. Obrie. De leden waren P.P. Alberdingk Thijm, J. Bols, W. de Vreese, J. Mac Leod, J. Muyltermans, G. Segers en H. Sermon. D. Claes werd secretaris der Commissie. Deze Commissie voor Onderwijs zou als studie bureau en als controleorgaan functioneren, om de Academie de nodige inlichtingen te bezorgen bij het opstellen van adviezen voor de regering²². Als secretaris van de Commissie zou Claes in de *Verslagen en*

22. W. ROMBAUTS, *o.c.*, p. 404-406.

Medelingen der Academie van 1904 een Beknopte samenvatting van de werkzaamheid der Bestendige Commissie voor Onderwijs bij de Koninklijke Vlaamse Academie van hare stichting af tot het einde van 1903 publiceren²³.

In de Commissie voor Onderwijs werd ook gehandeld over de spelling en de beschaafde uitspraak van het Nederlands. In de Academie werd er sedert 1897 geregeld, en sedert 1900 ook in de Commissie voor Onderwijs, gesproken over de Kolluwijnbeweging met de daaraan verbonden spellingvereenvoudiging²⁴. D. Claes is bij die discussie niet op de voorgrond getreden. Vermoedelijk was hij, zoals de meerderheid der leden van de Academie, ervan overtuigd dat de spelling-De Vries en Te Winkel, de spelling die gebruikt werd in het *Woor-denboek der Nederlandsche Taal* en die in 1864 in België en in 1883 in Nederland als officiële spelling was erkend, nog voldeed. In het bijzonder omdat deze spelling was vastgelegd in gemeenschappelijk overleg tussen Noord en Zuid. We moeten er trouwens aan toevoegen dat Claes de spelling als een probleem van ondergeschikt belang beschouwde. Daarvan getuigt een citaat uit een bijdrage gepubliceerd in het Gentse tijdschrift *Het Belfort* in 1895 als antwoord op het artikel van A. Gittée *De Vlamingen en de Nederlandsche Taal in Taal en Letteren*, „... De spelling laat ik terzijde : zij maakt de taal niet, en die kwestie is overigens nooit ten volle opgelost. Maar, ofschoon wij trachten op de hoogte te blijven van wat er op taal- en letterkundig gebied in Holland wordt voortgebracht, en wij dus geen 'geestelijk isolement' ondergaan, het 'centrum van ons geestesleven', wat men ook zeggen moge, is België ; onze nationale en onze huishoudelijke opvoeding verschilt merkkelijk van die der Hollanders ; en zoolang het waar blijft, dat de taal de ziel is der natie, zoolang zal er verschil bestaan tusschen de uitdrukking der gedachten in Zuid- en Noord-Nederland”.

Toen J. Muyltermans op 17 september 1905 er in de Commissie voor Onderwijs nogmaals op aandrong dat de Academie handelend zou optreden, ten einde de eenheid van spelling en uitspraak te vrijwaren, nam Claes wel aan de gedachtenwisseling deel. Op het thema der uitspraak ging men toen niet in, wel op de spelling. Claes suggereerde dat de Academie de regering zou verzoeken haar het recht toe te kennen om preadvies uit te brengen over handboeken voor het onderwijs van het Nederlands. Volgens Claes bleken de leden der Verbeteringsraden voor het onderwijs niet voldoende kennis van het Nederlands te bezitten om het onderscheid tussen de verschillende spellingstelsels te kunnen maken.

De Vreese wist tenslotte de Commissie voor het inzicht te winnen dat men om pedagogische en praktische redenen en ook omwille van de opportuniteit geen nieuw spellingstelsel moest invoeren. De Vreese was van oordeel dat de Aca-

23. 1904, p. 180 en vlg.

24. Voor deze en volgende alinea's, tenzij naar elders wordt verwezen, zie W. ROMBAUTS, *o.c.*, p. 310-320.

demie inzake spelling geen standpunt diende in te nemen en dat ze geen uitspraak mocht doen over de stelsels. Men moest duidelijk maken dat men enkel de verwarring in het onderwijs wilde voorkomen. Het vastleggen van de spelling moest het resultaat zijn van een vrije discussie onder filologen. Zolang er geen consensus was bereikt, diende men om pedagogische redenen vast te houden aan de spelling-De Vries en Te Winkel. In die zin richtte de Academie een verzoek aan de minister van binnenlandse zaken en onderwijs. Gevolg gevend daaraan stuurde minister de Trooz op 2 juni 1906 een brief naar de directeurs van het middelbaar onderwijs, waarin hij herinnerde aan het Koninklijk Besluit van 21 november 1864, waarbij de spelling van De Vries en Te Winkel als officiële spelling werd erkend.

Een belangrijker aandeel had Claes in de discussies over de zuivere uitspraak van het Nederlands²⁵. Dat men moest streven naar een beschaafde uitspraak, werd door de Vlamingen niet betwist, maar er bestond geen overeenstemming over de juiste uitspraak. Op de Nederlandse Taal- en Letterkundige Congressen had J.B. David daarover al in 1856 gehandeld. Sindsdien was dat probleem daar al verschillende keren besproken. Van Zuidnederlandse kant werd er tijdens de Congressen geregeld aangedrongen op de oprichting van een commissie om de uitspraakregels te bepalen. Zo steunde D. Claes op het Nederlands Congres van 1869 te Leuven een voorstel van Jan van Beers tot oprichting van een commissie die, uitgaande van Ternests handboek *Beknopte uitspraakleer der Nederduitsche Taal*, de uitspraakregels zou vastleggen in een leerboek dat door de regering zou worden aanvaard en opgelegd.

Tijdens de debatten in de Nederlandse Congressen kwamen dezelfde grondhoudingen aan het licht die men ook kon waarnemen in de discussie over woordenschat, taalzuivering en spelling. Aan de ene kant stonden degenen die binnen de bestaande taaleenheid de nadruk legden op het onderscheid met het beschaafde gebruik in Nederland. Die wensten dat van Zuidnederlandse zijde een uitspraakregeling werd opgesteld die, naar analogie van de spellingregeling van 1864, door de regering zou worden opgelegd. Op die manier wilden zij vooral een officiële goedkeuring verkrijgen voor de „betwiste” punten die afweken van de beschaafde Noordnederlandse uitspraak. Daarbij maakten zij zich, net zoals voor het gebruik der geslachten en naamvallen, illusies over het algemeen verspreid karakter van die afwijkingen. Aan de andere kant stonden degenen die, onder leiding van de Gentse hoogleraar J. Vercoullie en in de lijn van Heremans, maar nu op meer radicale wijze, aansluiting zochten bij het Nederlandse beschaafde gebruik en hoopten dat de tijd dan verder zijn werk zou doen. D. Claes behoorde zeker tot de eerste groep. Dat blijkt uit zijn optreden in de Academie en in de Commissie voor Onderwijs.

25. Voor deze en volgende alinea's, tenzij naar elders wordt verwezen, zie W. ROMBAUTS, *o.c.*, p. 321-238.

Daar er blijkbaar in de Nederlandse Congressen geen resultaten werden geboekt, probeerde D. Claes het langs een andere weg. In 1903 nodigde de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde de Academie uit de regering te verzoeken een commissie op te richten, om de beschaafde uitspraak vast te leggen na raadpleging van de Zuidnederlandse opinie. D. Claes was de drijvende kracht achter dit voorstel. volgens een verklarende nota van zijn hand moest die commissie bestaan uit leden der Academie, uit leden van de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde, uit leerkrachten van het hoger, middelbaar en lager onderwijs, uit inspecteurs van alle graden. De commissie zou „vaste regels” opstellen en een „beredeneerd verslag” neerleggen. Na goedkeuring hiervan zou de regering die aanbevelingen als voorschriften verplicht maken. Tenslotte diende men een bond op te richten om het onderhouden van die regels te bevorderen.

Op dit voorstel van Claes is de Academie niet ingegaan, vermoedelijk uit vrees dat er na de spellingoorlog der jaren 1840 nu ook nog een uitspraakoorlog zou uitbreken. Wel was men het erover eens dat de Academie inzake beschaafde uitspraak „teeken van leven” zou geven. Daarom legde de Commissie voor Onderwijs in 1903 een aantal voorstellen neer met de bedoeling de beschaafde uitspraak in het lager onderwijs te verbeteren. Daarin is de invloed van De Vreese te bespeuren, omdat er wordt gewezen op het belang van een beschaafde uitspraak zonder dat die nauwkeurig wordt bepaald. Dit leidde tot de circulaire van 7 april 1904 die door de minister van binnenlandse zaken en openbaar onderwijs, de Trooz, werd gericht tot alle directeurs van normaalscholen voor het lager onderwijs. De minister verklaarde daarin tegemoet te willen komen aan de wensen van de Academie. Hij vroeg de directeurs rekening te houden met de volgende voorschriften : a. te eisen dat de leerlingen der normaalscholen altijd een beschaafde taal zouden spreken ; b. de leraars en regentessen te verbieden dialect te spreken met de leerlingen buiten de lesuren ; c. de leraars aan te sporen voortdurend op hun taal te letten ; d. groot belang te hechten aan dictieoefeningen ; e. meer punten toe te kennen bij examens voor een zuivere uitspraak ; f. in de conferenties dikwijls te wijzen op de pedagogische betekenis van het beschaafd spreken ; g. aan te tonen dat de resultaten die in de Waalse normaalscholen werden behaald, wat betreft de taalbeheersing van het Frans, ook konden en moesten bereikt worden voor het Nederlands in de Vlaamse. De minister wees er verder op dat niet in alle normaalscholen de toestand gunstig was. Hij drong er bij de directeurs op aan hun personeel de noodzakelijkheid van een beschaafde taal te doen inzien.

In datzelfde jaar 1903 wist D. Claes de Commissie voor Onderwijs ertoe over te halen de Academie te adviseren een bijdrage van onderwijzer Steven Prenau niet op te nemen in de *Verslagen en Mededelingen*. Bedoeld artikel was een antwoord van Prenau op kritische bedenkingen die in de vergaderingen der Academie waren naar voren gebracht door A. Prayon, A. Joos en J. Bols over zijn door de Academie bekroond en uitgegeven werk *Verhandeling over het*

*nut van de zuivere uitspraak der Nederlandsche taal*²⁶. A. Prayon en A. de Vos, die samen met D. Claes het antwoord van Prenau beoordeelden, hadden een aantal bezwaren, maar meenden dat het, mits men enkele wijzigingen aanbracht en de soms scherpe toon matigde, kon worden opgenomen in de *Verslagen en Mededelingen*. Claes was echter van oordeel dat het niet kon. Prenau stelde zich volgens Claes al te zeer op Noordnederlands standpunt. En Claes besloot dat „... Vlamingen zoowel recht van spreken hebben als de Hollanders”²⁷.

Het probleem der beschaafde uitspraak kwam in de Commissie voor Onderwijs nog geregeld aan bod. Ook D. Claes handelde daarover in een lezing voor de Commissie: *Alle onderwijs moet taalonderwijs zijn*²⁸. Wat het beschaafde taalgebruik betreft, onderscheidt D. Claes drie soorten onderwijzers: „... Als ik bij mijne eigene bevinding te rade ga, onderscheid ik onderwijzers, die hunne taal niet zuiver spreken kunnen: dezulke zijn aan 't hoofd eener school volstrekt niet op hunne plaats; — andere, die het wel omtrent kunnen maar die in hunnen dagelijkschen omgang met het volk, uit menschelijk opzicht, en dikwijls in de school met hunne leerlingen uit onachtzaamheid, de gewesttaal gebruiken; — eindelijk een klein aantal, die in alle omstandigheden eene zuivere omgangstaal bezigen en de uitspraak hunner leerlingen zorgvuldig bewaken. Alleen die laatsten oefenen eenen weldadigen invloed uit. De eersten zijn de oorzaak dat onze taal bij het volk geringgeschat, en aan het Fransch alleen waarde gehecht wordt”²⁹. Tenslotte betreurt hij dat aan Vlaamse onderwijzerskandidaten het diploma wordt geweigerd, omdat ze niet keurig Frans spreken maar niet omdat ze gebrekkig Nederlands spreken.

In de Commissie voor Onderwijs werd ook aandacht besteed aan het probleem van de tweede taal in het lager onderwijs³⁰. Vrijwel alle vlaamsgezinden waren van oordeel dat de taal van het lager onderwijs het Nederlands moest zijn. De discussie ging erover van wanneer af men het onderricht van de tweede taal, het Frans, mocht beginnen. Er waren er die van mening waren dat in het lager onderwijs geen Frans diende te worden onderwezen. Max Rooses had als eerste die stelling verdedigd op het Nederlands Congres van 1891. In de Academie was de Kempense onderwijzer G. Segers de tolk van die strekking. D. Claes bepleitte nochtans het behoud van de tweede taal in de programma's van het lager onderwijs, zowel in Vlaanderen als in Wallonië. Theoretisch verantwoordde hij dit met de wens dat alle Belgen tweetalig zouden zijn. Hij beseftte wel dat dit een ideaal was dat in de meeste gevallen „vrome wens” zou blijven³¹. Zijn

26. Uitgaven der Academie, reeks VI, nr. 33, 1903.

27. *Verslagen en Mededelingen*, 1903, 2 hj., p. 193.

28. *Idem*, 1907, p. 304-306.

29. *Verslagen en Mededelingen*, 1907, p. 305.

30. Voor deze alinea, zie W. ROMBAUTS, *o.c.*, p. 416-418.

31. *Verslagen en Mededelingen*, 1904, 1 hj., p. 213-218.

praktische motiveringen waren van meer doorslaggevende aard. Hij betoogde dat Frans taalonderricht in de hoogste graad of in de hoogste twee graden, d.w.z. in de laatste twee of de laatste vier jaren van het lager onderwijs wenselijk was. De voertaal van het middelbaar onderwijs was Frans en gezond realisme moest doen beseffen dat dit niet zou veranderen in een nabije toekomst. En voor de leerlingen die geen middelbaar onderwijs kregen, betekende de kennis van het Frans een mogelijkheid om in de Belgische samenleving vooruit te komen. Als de leraar zich duidelijk bewust was van het onderscheid tussen de kinderen verfransen en hun Frans leren, liep de Vlaamse geest van het onderwijs geen gevaar.

Ook de vorming der leerkrachten had Claes' belangstelling. Naar aanleiding van de plannen die het ministerie van binnenlandse zaken en onderwijs omstreeks 1900 koesterde om het regentaat voor meisjes te reorganiseren, vestigde Claes de aandacht der Academie op de noodzakelijke verbetering van de taaltoestanden in het normaalonderwijs³². Zo had de Academie al op 21 maart 1900, op voorstel van A. Prayon, D. Claes en A. de Ceuleneer, bij de minister aangedrongen op de inrichting van een volledig Nederlandstalig lager en hoger normaalonderwijs. Voor de onmiddellijke toekomst vroeg men de oprichting van een Vlaamse regentessenschool te Brussel. Daaraan moest worden verbonden een afdeling Germaanse talen, waarin leerkrachten werden opgeleid om de taalwet van 1883 ook in het meisjesonderwijs te kunnen toepassen. Tijdens de discussies over het normaalonderwijs in de Commissie voor Onderwijs drong Claes er nadien op aan dat de regentessenschool, met de afdeling Germaanse talen, niet zou worden gevestigd te Brussel, maar dat ze zou worden gehuisvest in de lagere normaalschool voor meisjes te Brugge. Op die manier zouden de toekomstige leraressen niet de invloed van het al te zeer verfranste Brusselse milieu ondergaan. D. Claes wees de Commissie toen ook op het verfransend karakter van de *écoles professionnelles* voor meisjes, die afhingen van het ministerie van arbeid en die sedert enige jaren groot succes kenden.

In totaal heeft D. Claes zeven maal aangeboden werken of ingezonden prijsantwoorden beoordeeld en daarover in de Academie verslag uitgebracht. Die bijdragen handelden over taalkunde, onderwijs van en door de moedertaal en geschiedenis, namelijk : in 1896 en 1898 een antwoord op een prijsvraag over de geschiedenis van de Nederlandse taalkunde ; in 1903 een bijdrage van St. Prenau over de beschaafde uitspraak van het Nederlands ; in 1904 een antwoord op een prijsvraag voor een Leuvens idioticon ; in 1898 een antwoord op een prijsvraag over het belang van het onderricht van kinderen in de moedertaal ; in 1907 een antwoord op een prijsvraag voor een geschiedenis van België ten dienst van het middelbaar onderwijs en in 1908 over een ingezonden stuk van de Gentse atheneumleraar Victor Fris over de oorsprong van de aflat

32. Voor deze alinea, zie W. ROMBAUTS, *o.c.*, p. 418-421.

van Portiuncula. Daarnaast maakte D. Claes in 1905 nog deel uit van de jury van een bijzondere wedstrijd, uitgeschreven door de Academie, voor een gedicht dat de vooruitgang van België zou bezingen van 1830 tot 1905 op het gebied van de letterkunde, kunst, wetenschap, handel en nijverheid. Ook zetelde Claes tweemaal in de jury voor de driejaarlijkse staatswedstrijd voor Vlaams toneel, namelijk voor de periodes 1895-1897 en 1898-1900.

Over Claes' beoordeling van het door de Leuvense hoogleraar L. Goemans ingezonden antwoord over het Leuvens dialect en over de bijdrage van St. Pre-nau hebben we hierboven al gesproken. Als we Claes' verslagen lezen, kunnen we besluiten dat hij van een ingezonden antwoord degelijkheid, klare opbouw, geen overtolligheden, correcte redeneringen in de bewijsvoering en een keurige taal verwacht. Claes laat er zich wel eens toe verleiden zijn persoonlijke zienswijze te geven over bepaalde kwesties die hem na aan het hart liggen. Zo, bijvoorbeeld, in zijn verslag voor de prijsvraag over het onderricht van het kind in de moedertaal, waarin hij zich verzet tegen mogelijke verdergaande staats-inmenging in het vrij onderwijs. Goedkope argumenten vinden bij hem geen genade. Zo ontzenuwt hij in het hierboven al genoemde verslag de bewering dat het onderwijs in de moedertaal in Vlaanderen een rem zou betekenen op het socialisme. Hij wijst erop dat het socialisme het meeste aanhangers telt in „... die landen waar het volk uitsluitend in zijne moedertaal onderwezen — en goed onderwezen — wordt. Duitschland, Holland, Frankrijk en Waalsch België”³³.

Bij de prijsvraag voor een handboek over de geschiedenis van België voor het middelbaar onderwijs trad D. Claes op als eerste verslaggever. Zoals gewoonlijk is zijn verslag in dat geval wat uitgebreider. We stellen vast dat hij deze materie goed beheerst en ze met enthousiasme benadert. Claes heeft oog voor de didactische kant van de zaak en betreft onder meer dat in het ingezonden prijsantwoord kaarten en ook stamtafels der vorstenhuizen ontbreken. Een citaat zal ons het best duidelijk maken hoe hij een dergelijk handboek opvatte : „...Rechtuit gesproken, ik had als antwoord op deze prijsvraag een werk verwacht met een eigenaardig plan, derwijze ontwikkeld, dat de Noordnederlandse toestanden, die met onze geschiedenis in betrekking staan, ook tot hun recht kwamen, en daarbij voorgedragen in eene taal, die aan onze Vlaamsche leerlingen kon tot voorbeeld strekken. Ik ben teleurgesteld geworden”³⁴.

Een apart geval vormt de prijsvraag over het gedicht ter verheerlijking van België, 1830-1905. Van de tien ingezonden werken werd er geen enkel goed genoeg bevonden. D. Claes ondertekende samen met J. Bols, J. Boucherij en A. Janssens het door H. Claeys opgestelde, korte verslag. Maar zijn persoonlijk aandeel daarin kennen we niet. Dat is ook het geval met de verslagen voor de

33. *Verslagen en Mededelingen*, 1898, p. 222.

34. *Idem*, 1907, p. 376.

driejaarlijkse staatswedstrijden voor Vlaams toneel. Voor de periode 1895-1897 bestond de jury uit de academieleden P.P. Alberdingk Thijm, voorzitter, Th. Coopman, G. Segers, D. Claes en secretaris-verslaggever W. de Vreese. Willem de Vreese schreef toen een verslag dat in de literaire wereld nogal wat deining veroorzaakte, omdat aan de stukken *Starkadd* van A. Hegenscheidt en *Koning Hagen* van H. Melis enkel een „letterkundige aanmoediging” en niet de prijs werd toegekend. Voor de periode 1898-1900 was de jury samengesteld als volgt ; P.P. Alberdingk Thijm, voorzitter, D. Claes, A. de Ceuleneer, J.A. van Droogenbroeck en verslaggever G. Segers. Toen werd het toneelstuk *Siddharta* van D. en J. Minnaert bekroond, alhoewel de meerderheid der juryleden van oordeel was dat het hier niet om een meesterwerk ging. Daarom beperkte de jury de prijs tot 1.000 i.p.v. 1.500 fr.³⁵.

Ook het biografische genre heeft D. Claes beoefend. Door de Academie werd hem het opstellen van twee biografische nota's toevertrouwd, en wel die van Jozef Micheels, verschenen in het *Jaarboek* der Academie van 1898, en die van Pieter Paul Alberdingk Thijm, gepubliceerd in het *Jaarboek* van 1906. D. Claes tekent daarin Micheels als iemand die via tijdschriften en weekbladen onvermoeibaar ijverde voor het vermeerderen van het aandeel van het Nederlands in het onderwijs en voor de verbetering van de kwaliteit daarvan, als iemand die zelf het Nederlands uitstekend beheerste, bij zijn leerlingen de liefde voor die taal kon wekken en hen liet delen in zijn rijke algemene cultuur. Hij benadert Micheels met de nodige objectiviteit en laat niet na hem ook psychologisch te typeren. Had D. Claes J. Micheels slechts een paar maal ontmoet, met P.P. Alberdingk Thijm was hij verbonden door een jarenlange, hechte vriendschap. Ze troffen elkaar geregeld op weg naar de vergaderingen der Academie. Bovendien was Alberdingk Thijm voorzitter van de Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde, terwijl D. Claes ondervoorzitter was en na het overlijden van Alberdingk Thijm in 1904 op zijn beurt voorzitter zou worden. Claes beschrijft Alberdingk Thijm als wetenschapsmens op het veld der geschiedenis en der literatuurgeschiedenis, als hoogleraar, als kunstliefhebber, muziekkenner en muziekbeoefenaar, als academielid, als werker in de Vlaamse beweging en als mens. De nota wordt afgesloten met een bibliografie.

Een belangrijk opstel wijdde Claes ook aan Jan van Beers, die zijn leraar was geweest op de Lierse normaalschool. Hij las dit tijdens de zittingen van 27 september en 20 december 1905³⁶. In deze lezing ging Claes in het bijzonder in op twee onuitgegeven dichtwerken van Jan van Beers, en wel het stuk *Bij de 25ste verjaring van 's Konings inhuldiging*, waarmee Van Beers in 1856 werd gelauwerd, en de tekst van de koorzang *De leerlingen van 's Rijks Normaalschool bij het bezoek van hunnen Koning*. En hij besloot als volgt : „Mijn voornaamste

35. Zie W. ROMBAUTS, o.c., p. 348.

36. *Over min bekende en onuitgegeven schriften van Jan van Beers in Verslagen en Mededelingen*, 1905, p. 834 en vlg.

inzicht was daarbij te bewijzen, dat VAN BEERS van in zijne jeugd, gelijk in lateren leeftijd, krachtdadig gewerkt heeft om onze moedertaal in eere te herstellen, en dat hij niet alleen als dichter, maar ook als flamingant, bij al zijne stamgenooten, zelfs bij de jongeren, eerbied verdient''.

Als scheppend kunstenaar heeft D. Claes zich slechts eenmaal in de Academie laten horen. Het gebeurde trouwens maar heel uitzonderlijk dat de literatoren in de Academie uit eigen werk voordroegen. De enigen die dat, buiten Claes tussen 1886 en 1914 hebben gedaan waren E. Hiel en A. de Vos. In de vergadering van 15 september 1897 droeg Claes een vrij lang gedicht voor *Broeder Jan: De Minderbroedersklokken te Sint-Truiden. Eene gebeurtenis uit den Besloten Tijd (1798-1799). (Verzen)*³⁷. Het is een gelegenheidsstuk, gemaakt naar aanleiding van de honderdste verjaring van de Boerenkrijg. Het verhaalt een episode uit de geschiedenis van het klooster der franciscanen te Sint-Truiden tijdens het Frans Bewind. Apotheker Willem van Horen, die het klooster had opgekocht met het doel het later aan de religieuzen terug te geven, had als opzichter van het gebouw aangeworven de broeder hovenier van het voormalig klooster. Door zich te beroepen op de wet en met schranderheid en handigheid weet de eenvoudige hovenier de klokken van de kloosterkerk te redden. Het gedicht is geschreven in de gebruikelijke gelegenheidsverzen. Het toont hier en daar een humoristisch trekje. Zoals te verwachten in een stuk dat de atmosfeer moet oproepen waarin de Boerenkrijg ontstond, wordt het bewind van het Directoire nogal zwart afgeschilderd. Het geheel eindigt, na enkele regels over het Napoleontisch bestuur en het Verenigd Koninkrijk onder Willem I, met een loflied op de vrijheid die er in het onafhankelijke België heerst, en in het bijzonder op de vrijheid die de kerk in dat België geniet. Tot slot kunnen we nog enkele kleinigheden vermelden. In 1900 memoreerde D. Claes in de Academie zijn afgestorven vriend Jan Frans Tuerlinckx en als voorzitter der Academie in 1908 deed hij hetzelfde bij het overlijden van senator Jules Lammens, die een belangrijke rol had gespeeld bij de totstandkoming van de Vlaamse Academie, en bij het overlijden van de buitenlandse ereleden J.H. Gallée en J. Bohl. Eveneens als voorzitter der Academie sprak hij in de openbare vergadering van juni 1908 over het belang van de vrouw voor de vlaamsgezindheid van het gezin en het sociale leven en over de Vlaamse opvoeding der meisjes. Tijdens het jaarlijkse feestmaal op 28 juni 1908 bracht hij een heildronk uit op koning Leopold II en op de Nederlandse koningin Wilhelmina. Bij die gelegenheid pleitte hij voor een toenadering op economisch vlak tussen Noord- en Zuid-Nederland, waarmee hij wel Nederland en België bedoelde. Voorts deed hij nog enkele bibliografische mededelingen, d.w.z. dat hij een woordje uitleg verschaftte bij boeken die door hemzelf of door vrienden van hem aan de Academie werden geschonken.

37. *Verslagen en Mededelingen*, 1897, p. 635 en vlg.

In de levensbeschrijving van Désiré Claes die Jacob Muyldermans in opdracht der Academie opstelde, typeert hij Claes als volgt : „Hij behoort tot die phalanx van verdienstelijke schoolmannen, die, rondom het midden der verleden eeuw, de taak opvatten onze taal in eer te herstellen onder het volk. Ieverden zij in den eerste vooral op het gebied der letterkunde, toch wierpen zij mede vruchtbaar zaad van vaderlandsch bewustzijn in den schoot van het jonge volk, en uit dat zaad zouden strijders opwassen, die niet alleen met de pen, maar ook door woord en gezag het gebruik onzer taal in het maatschappelijk leven zouden bevorderen”³⁸. Dat is juist. D. Claes was in de eerste plaats een man van het onderwijs. Daar heeft hij het meeste invloed uitgeoefend en daar ligt zijn voornaamste verdienste. Jan van Beers heeft Claes tijdens de normaal-schooltijd te Lier de liefde tot moedertaal en literatuur ingeprent en de drang om die aan de leerlingen mee te delen. Claes heeft de aansporingen van Van Beers ter harte genomen. Hij bleef zich verder bekwamen in de uitgekozen richting. Uit zijn tussenkomsten in de Academie bleek dat hij bekend was met wat er op taalgebied aan de gang was, ook in Nederland. Hij leefde inderdaad niet in een geestelijk isolement. Hij was mede een van de initiatiefnemers tot de inrichting in de Academie van een Commissie voor Onderwijs, waarvan hij de eerste secretaris werd. Zijn optreden in die Commissie getuigt van zijn bekommernis voor het aandeel en de kwaliteit van het Nederlands in het onderwijs.

Désiré Claes was een gematigd voorstander van de „volkstaal”. Hij kwam uit de richting van Jan van Beers, die stond in de traditie van J.F. Willems, J.B. David en J.F.J. Heremans. Maar Claes vond aansluiting bij de opvattingen van de gematigde vleugel van de beoefenaars der „volkstaal”. Zijn standpunt heeft hij met vuur in de Academie verdedigd. Daarbij was hij zich sterk bewust van de historisch gegroeide eigenheid van Zuid-Nederland. En een Belgisch patriottisme speelde daarbij ook een rol, namelijk een zekere trots op toestanden in en verwezenlijkingen van België. Hij zag die als de voortzetting van de eigen ontwikkeling van het Zuiden. Als oprechte Vlaming kon hij ook in die trots delen.

Désiré Claes was geen eersterangsfiguur, ook niet in de Academie. Toch heeft hij, zoals uit wat hierboven is gezegd, op enkele momenten haar activiteit kunnen beïnvloeden.

Statielei 44
2540 Hove

38. *Désiré Claes herdacht* door Kan. Dr. J. Muyldermans, in *Jaarboek der Kon. Vl. Acad. voor Taal- en Letterk.*, 1919-1920, p. 205-244 ; citaat, pagina 206.